

Oponentský posudek disertační práce

Program: doktorský

Obor: Pedagogika

Školící pracoviště: Filozofická fakulta UK v Praze

Studentka doktorského programu: **Mgr. Pavla Soukupová**

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Název disertační práce: **Rozvoj profesních kompetencí učitele**

Rozsah disertační práce: 160 stran textu

Přílohy: 10 příloh (celkem 34 stran)

Oponentka: PhDr. Jitka Novotová, Ph.D.

Pracoviště oponentky: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci

Popis a hodnocení teoretické části práce:

Teoretická část má logickou strukturu – autorka podrobně charakterizuje profesi učitele a kompetenční model učitelské profese, z něho ve druhé kapitole podrobněji vymezuje diagnostickou kompetenci učitele, kterou pak podrobněji zkoumá v části výzkumné. Ve třetí kapitole pojednává o možnostech rozvoje profesních kompetencí budoucích učitelů v pregraduálním vzdělávání. Jednotlivé kapitoly jsou však rozsahem nevyvážené. Nejvíce pozornosti a nejlépe propracovaná je kapitola první (25 stran), v níž jsou velmi kvalitně pojednána hlavní témata a problémy učitelské profese v České republice – proměny učitelské profese na přelomu tisíciletí, snahy o vymezení profese učitele ve vztahu ke kurikulární reformě prostřednictvím kompetenčních modelů a standardu profese, jsou zmíněny stěžejní výzkumy v oblasti učitelské profese a jejich výsledky, je vymezen pojem profesní kompetence učitele a je poukázáno na jeho nejednoznačnost a mnohovrstevnatost v odborných publikacích. Více pozornosti mohlo být věnováno současné, často velmi kritické diskusi k využití kompetenčních modelů v pedeutologii a v pedagogice vůbec, které v posledních letech sílí v člancích zahraničních i českých odborníků, a rizikům, který tento konceptuální rámec pro vymezení učitelství přináší. Celkově však hodnotím tuto kapitolu jako velice zdařilou a propracovanou, dokládající široký rozhled autorky v dané problematice. V závěru kapitoly jsou zmíněny tři výzkumy, které slouží jako východisko pro výzkumnou část práce a které ukazují, že studenti učitelství i učitelé vnímají v současnosti nejvyšší deficit ve své profesní kompetenci v oblasti pedagogické diagnostiky.

Proto se kapitola druhá i celý výzkum zaměřují právě jen již na kompetenci diagnostickou. Této druhé teoretické kapitole je věnován již menší prostor než kapitole první, a to 15 stran textu. Jsou v ní uvedeny některé definice pedagogické a pedagogicko-psychologické diagnostiky a je nastíněn obecný koncept pro vymezení diagnostických činností učitele. Domnívám se však, že autorka mohla přesněji a na základě většího počtu pramenů vymezit hranice mezi tím, co by měl zvládat učitel, co školní psycholog a které diagnostické metody přísluší managementu školy. Neostrost vymezení pojmu pedagogická diagnostika je zvlášť patrná v kapitole 2.5, v níž jsou uvedeny evaluační nástroje, které školy mají k dispozici na základě projektu Cesta ke kvalitě, který však kromě nástrojů pedagogické diagnostiky

zahrnuje i nástroje pro evaluaci školy, jako je metodický rámec pro hodnocení školy, soubor dotazníků poskytujících zpětnou vazbu pro střední úroveň řízení, dotazník k zjišťování připravenosti školy k inkluzivnímu vzdělávání a mnohé další. Tyto metody nejsou nijak komentovány, třebaže se nabízí otázka, jaký je rozdíl ve vymezení pojmů pedagogická diagnostika, evaluace práce učitele či evaluace školy. V kapitole jsou dále popsány některé metody pedagogické diagnostiky, ale není uvedeno, proč jsou vybrány právě tyto metody a ne jiné, co bylo kritériem jejich výběru, takže tato část vyznívá samoúčelně, problematika není dostatečně propojená s diagnostickou kompetencí a její podrobnější analýzou. Na druhé straně lze ocenit, že již v kapitole 1 autorka promýšlí vztah diagnostické kompetence k ostatním kompetencím, poukazuje na jejich propojenost i určité překrývání. Tento přístup je uplatněn i v kapitole 2, v níž se zamýšlí nad souvislostmi diagnostické kompetence s kompetencemi reflektivní a sebereflektivní. Je tak poukázáno na komplexnost kompetenčního modelu učitelské profese, jeho provázanost i na skutečnost, že i činnost učitelů je třeba vnímat takto komplexně.

Nejmenší rozsah má kapitola Rozvoj profesních kompetencí v pregraduální přípravě učitelů (5 stran), třebaže by z mého pohledu vzhledem k zaměření práce mohla být propracovanější. Autorka v ní vychází z Korthagenova realistického modelu vzdělávání učitelů a pojetí učitele jako reflexivního praktika. Tento přístup je však pouze jednou z variant, jak koncipovat učitelské vzdělávání. Vzhledem k historickému kontextu vzdělávání učitelů v českých zemích i k jeho současným podmínkám je v českém prostředí dle mého názoru jen omezeně použitelný. Bylo by proto vhodné uvést i jiné modely a přístupy k pregraduální přípravě učitelů, případně i kriticky reflektovat současný stav vzdělávání učitelů v České republice.

Práce s odbornými prameny

V práci bylo použito 111 odborných zdrojů, mezi nimiž jsou obsaženy klíčové české monografie i odborné články ke zkoumané problematice. Zahraniční prameny jsou zastoupeny jen šesti tituly. Zejména v oblasti výzkumů diagnostické kompetence mohly být vyhledány a uvedeny i zahraniční zdroje. Některé v textu použité prameny nejsou uvedeny v seznamu použité literatury (např. Dreyfus, 1986, Berliner, 1995 na s. 24, Švec, 2000 na s. 31, Mojžíšek, 1998 na s. 41).

Popis a hodnocení cílů, struktury a výsledků výzkumné části práce

Cílem disertační práce byla „...analýza potřeb rozvoje vybrané kompetence a na základě této analýzy podat návrh opatření a metod pro podporu jejího rozvoje v pregraduální přípravě budoucích učitelů.“ (s. 61). Tohoto cíle autorka plánovala dosáhnout čtyřmi dílčími výzkumnými šetřeními. Cílem prvního šetření bylo ověřit předpoklad vyplývající z výzkumů uvedených v teoretické části, že učitelé v současnosti považují diagnostické kompetence jako velmi důležité, ale jsou u nich či u absolventů pregraduálního vzdělávání nedostatečně rozvinuté. Cílem druhého výzkumu bylo zjistit nejčastěji používané diagnostické metody v praxi škol a podle výsledků upravit kategorizaci diagnostických kompetencí dle Vašutové (2004). Třetí, klíčový výzkum byl zaměřen na zjištění potřeb rozvoje těchto kompetencí u začínajících i zkušených učitelů. Čtvrté šetření - obsahová analýza studijních programů

pedagogických fakult skutečně nebylo, neboť autorka narazila na problém přístupnosti dokumentů na internetu a jejich rozdílnou vypovídací hodnotu. Domnívám se však, že vzhledem k rozsahu a komplexnosti prvních tří výzkumů není toto výrazným nedostatkem. Za podstatnější pro vyznění celé disertační práce považuji skutečnost, že autorka nedospěla k vymezení nového modelu rozvoje diagnostické kompetence v pregraduální přípravě učitelů, předložena je jen myšlenková mapa znázorňující propojenost pedagogické diagnostiky s jednotlivými typy pedagogických praxí a pedagogických disciplín. Zcela chybí propojenost na disciplíny psychologické, zařazení všech předmětů rozvíjejících diagnostickou kompetenci do studijního plánu, rozpracování sylabů těchto předmětů a především celková koncepce výuky pedagogické diagnostiky, která by vycházela z teoretické i praktické části disertační práce.

Popis a hodnocení metodologie výzkumu

Ve výzkumu bylo použito kombinace kvantitativních metod (dotazníků s uzavřenými a ratingovými položkami) s kvalitativními (dotazník s otevřenými položkami a hloubkový rozhovor). Těžiště práce autorka spatřuje v kvalitativních metodách a designu zakotvené teorie, který je uplatněn ve třetím výzkumném šetření, zaměřeném na zjišťování potřeb učitelů v oblasti diagnostické kompetence.

V prvním výzkumném šetření byl použit kvantitativní přístup - autorka ke sběru dat použila dotazník Nelešovské (2007), který modifikovala a zadala jej pro sebehodnocení dílčích diagnostických kompetencí studentům po absolvování závěrečných souvislých praxí a dále uvádějícím učitelům pro hodnocení těchto kompetencí u nastupujících učitelů (viz přílohy č. 4 a 5). Výzkumné otázky a následné vyhodnocení výsledků však odpovídají použitým výzkumným nástrojům jen částečně - pro oblast sebehodnocení studentů. Výzkumná otázka 2 a 3 (s. 77) míří k *požadavkům* uvádějících učitelů na zvládnutí diagnostické kompetence, ale dotazník je zaměřen na *hodnocení dosažené úrovně* diagnostické kompetence u začínajících učitelů - viz instrukce v dotazníku uvedená v příloze č. 5 na s. XII: „U následujících tvrzení zaškrtněte míru získání dané kompetence dle následující škály“. Za problematické pak proto považuji i výsledky tohoto šetření a jeho interpretaci (s. 78-83).

Ve druhém, opět kvantitativním výzkumu byl použit dotazník vlastní konstrukce. Jeho prostřednictvím autorka zjišťovala, které diagnostické metody používají učitelé různých stupňů škol. K vyhodnocení výsledků byl vhodně použit test dobré shody chí-kvadrát. Výzkum přinesl relevantní výsledky, které byly dále využity pro konkretizaci modelu diagnostické kompetence - viz kapitola 8.3. Tento model představuje jeden ze stěžejních výstupů disertační práce.

Za klíčové a nejpřínosnější z hlediska celého výzkumu považuji výzkumné šetření třetí, v němž byly použity tři metody a uplatněn princip triangulace - dotazník s otevřenými položkami, dotazník s ratingovými položkami a hloubkový rozhovor. Oceňuji, že oba dotazníky byly na základě pilotního šetření vyvíjeny postupně (viz přílohy č. 7 a 8), což je dokladem kritické reflexe a autorčiny dlouhodobé výzkumné práce. Tato část dokládá její erudici v uplatnění smíšeného výzkumného designu a použití jak kvantitativních, tak kvalitativních výzkumných metod. Výsledky všech tří částí tohoto výzkumného šetření jsou přehledně prezentovány a interpretovány. Výzkum přináší zajímavé a podnětné výsledky

o potřebách učitelů v oblasti rozvoje diagnostické kompetence, které mohou sloužit jako solidní podklad pro koncipování modelu pregraduální přípravy učitelů.

Výzkumná část je zakončena shrnutím závěrů a diskusí. Tato část práce je ale pouze popisná, je zde znovu popsána struktura práce a její obsah, ale sumarizace výsledků, jejich interpretace, diskuse limitů práce a využití výsledků pro praxi jsou jen naznačeny. Domnívám se, že autorka zcela nevytěžila bohaté výsledky, které její rozsáhlý a dlouhodobý výzkum přinesl, a navrhuji proto, aby se k těmto otázkám vyjádřila u obhajoby práce.

Jazyková a grafická úroveň

Práce má přehlednou strukturu, text je psán kultivovaným jazykem v odborném stylu. Přehlednost a srozumitelnost textu je umocněna 7 obrázky, 22 tabulkami a 27 grafy, jejichž použití hodnotím jako vhodné a podporující kvalitu celého textu. Připomínku mám k občasným překlepům a jazykovým chybám (např. výrazněji na str. 38, 39, 45), které snižují jinak celkově velmi dobrou formální stránku práce.

Otázky a náměty k obhajobě

1. Vymezte prosím přesněji hranici mezi pedagogickou diagnostikou, pedagogicko-psychologickou diagnostikou a evaluací v práci učitele.
2. Uveďte, jaké limity spatřujete v zavádění Korthagenova modelu realistického vzdělávání učitelů v ČR a které další přístupy jsou v ČR při vzdělávání učitelů uplatňovány.
3. Na základě výsledků teoretické i výzkumné části Vaší práce navrhněte podrobnější model uplatnění diagnostické kompetence ve vzdělávání učitelů na Vaší fakultě.

Celkové hodnocení disertační práce

Disertační práce Mgr. Pavly Soukupové *Rozvoj profesních kompetencí učitele* adekvátními metodami a postupy zpracovává aktuální téma současné pedeutologie. Nedostatky, které zmiňuji v posudku, jsou jen dílčí povahy nebo mohou sloužit k rozšíření diskuse k tématu. Celkové přínosy práce převažují a považuji za ně precizaci diagnostické kompetence a podrobnější propracování původního modelu J. Vašutové a dále zmapování potřeb učitelů v oblasti diagnostické kompetence. Oba tyto pilíře mohou sloužit jako kvalitní východisko pro koncipování vzdělávání učitelů v této oblasti.

Předložená práce splňuje požadavky standardně kladené na disertační práce v oboru Pedagogika. Disertační práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci „prospěla“.

V Liberci 30. 5. 2016

PhDr. Jitka Novotová, Ph.D.
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Technická univerzita v Liberci